

Ebubekir Eroğlu

Sabit ve Değişken

İçindekiler

Birinci Bölüm

Sabit Ve Değişken	9
Düşünceler Havuzu	11
“Yok” Demenin Esrarı	16
“Yok” un Esrareniz Varlığı.....	20
Varlık Hissedilir	24
Kudret ve Kuvvet.....	27
Güç Kullanmaya Karşı.....	30
Güç İsteği	33
İzafiyet - Zafiyet	37
Umut ve İyimserlik.....	40
Umut.....	43
İdeal Yol Bulur	46
Risk Almak	50
Tasvir.....	53
Zihin Erozyonu	56
Belirsizlikten Korkmayalım	60
Yılığın Yatağı Dardır.....	64
Düşünce ve Eylem	67
Yol Açık Olmalı	70
Korunacak Bir Vasıf.....	73
Karşılıksız Çek.....	76
Sulandırma	82
Kalpazan	85
Kafa Konforu	88
Kültürel Tablo	92
Kültür Diye Bir Şey	96

İkinci Bölüm

Ne ise O	99
Ne ise O	101
Formüle Edersek;	106
Cehennem Dumanı	110
Kabuk Değişimi	114
Tarif.....	117
Sarazen	120
Oluşu Çilelidir.....	125
Etnik Gruplar	129
Toplum Tanımak.....	133
Osmanlı Meselesi	136
Resmî Söylem	139
Çetin Yol	143

Üçüncü Bölüm

Araf Sınırlıdır.....	147
Usul Asıl'dandır	149
İslam ve Demokrasi.....	152
Yeni Değerler	155
Dini Doğru Anlamak.....	159
İslam İmajına Dair.....	162
Dindarlık Boyutu	170
Yumuşayan Günler	173
Te'vil.....	177
İslam ile Yan Yana.....	180

Yaş Sebze Benzese de.....	184
Tenassur.....	187
Masum İnsanlar Kruvazadı.....	191

Dördüncü Bölüm

Teğet Geçmeyen Işık 197

Misafir Yolcu.....	199
Mekân İşaret Taşır	202
Gerçek Bir Ülkedir Senin Ülken!.....	205
Dindarlık	208
“Canlar Ölesi Değil”	212
Boş Bardak Ya Da Bir Bayram Yazısı	216
Bayram ve Hayat.....	219
Sonu Selamet Olsun.....	222
Hamdolsun	225
Hayattaki “Değmez!”Ler	229
Şehir de Çileye Yatar.....	232
Direğin Tepesinde İki Adam.....	235
Herkes İçin İyilik İstemek.....	238

Beşinci Bölüm

Şikâyet Olmasın.....241

Şiddet	247
Ahlaksızlık.....	250
Eleştiri Sağanağı	253
Eleştirici Zekâ	256
Taktik	259
Örgütlenmenin Kilitleri	262
Kapıya Yakın Durmak; İster Açık, İster Kapalı.....	265
Beslenerek Beklemek.....	269
Gündemdeki Konular	272
Değerler Çatışması	275
Nefes Darlığı.....	278
Eğitime Sahip Çıkarken	282
Ekin ve Hasat.....	286
TV Dili	289
TV Şoku	292
Gökdelen.....	295
Kriz Unsuru Basın	298

Birinci Bölüm
SABİT VE DEĞİŞKEN

DÜŞÜNCELER HAVUZU

Düşünce, özünde zamansızdır. Beş duyu ile algıladıklarımıza dayanan düşünceler tanımlanabilir, bu nedenle onları başkalarıyla paylaşmak zor olmaz. Temelinde, hayâl hazinesinin ve kişisel deneyimin ağırlıklı yer tuttuğu düşüncenin aktarılması ve başkalarıyla ortak hale getirilmesi kolay değildir. Hatta bazı durumlarda mümkün de değildir. Algı kapılarımız, düşünceyi bir biçime girmiş olarak bulmayı ister; kabul etmeyi mümkün kılan biçimlenme ise, zamanın ona sunduklarına bağlı. Özünde zamansız olan düşünce bir biçime girerek, içinde bilgilerin eridiği büyük muhayyile ırmağının akışına çağırır bizi. Bilginin düşünceyle ilişkisi özgün bir karşılaşmadır, bilginin artması eklemelere ya da silsilenin uzamasına benzemez. Burada söz konusu olan doğrudanlıktır; adım adım yapılanma görünür olmanın dışında kalır. Bellemin değil, yaşayarak öğrenmenin verimi, bilgi ve düşünce ile kaynaşmış durumda bulunur. Serbest düşüncenin, bilgiler hazinesi ile bağlantısını doğrusal ilişki biçiminde açıklamaya kalkışmanın anlamı yok. Özler sabittir, haller başkalaşır.

Düşünce adamının geçmiş üzerine ortaya koyduğu görüş, geçmişte olup bitenler hakkındaki bilgiler demetine ve bunun da kaynaştırıcı bir potada yoğrulmasına dayanır. Bu görüş sadece geçmişı açıklamaya değil, günümüzü açıklamaya da yarar.

Hatta, yenilikçi cesaretle yol alan bir düşünce adamı söz konusu olduğu zaman, ortaya konulan görüşlerin bugünü açıklayıcı tarafı daha ağır basar. Çünkü düşünürün çalışması, geçmiş aydınlatma çabasıyla yola çıkan bir bilim adamının yaptıklarından farklıdır. Araştırmacı bir bilim adamı, geçmişin karanlık bir noktasına ışık tuttuğu ve bilgimiz dâhilinde olanları bir parça daha artırdığı halde, düşünce adamının geçmiş hakkında sahip olduğu bilgiler demeti, günümüz için geliştirdiğı görüşlerle eş değerdedir. Bilgi önemlidir ama merkezi tutan, duyularımızın canlı ve hareketli kalarak beslediğı zihni faaliyetlerdir çünkü.

Gelecek hakkındaki görüş ve öngörüler ise kehanet değil, bilgi, görüş ve sezgilerin ortak hâsilasıdır. Görme, işitme ve dokunma duygusuna yansımış verilerden ibaret kalmayıp, sahibine gerçek bir müşahit niteliğini kazandıran bilgilerin beslediğı sezgi ve görüşler, geleceğı aydınlatıcı nitelikte olabilir.

Yazılı tarihin konusu olmaktan çok efsanelerin arasına karışarak imgelemimizi besleyen eski Babil şehrinde yedi adet havuz varmış. Yedisi de tıslımlı. Mesnevi şârihi Sarı Abdullah Efendi'nin yazdığına göre, bu havuzlardan biri var ki; akşam olduğunda herkes gelerek kendi şarabını ona döküyor. Dökülen şaraplarla havuz doluyor; zaten havuzu havuz yapan da içine dökülmüş şaraplardır. Daha sonra herhangi bir kimse ihtiyaç duyduğı miktarda şarap almak isteyip de maşrapayı havuza daldırırsa, evvelce oraya dökmüş olduğı şarap, karışımdan ayrılarak doluyor maşrapasına. Bu gibi olaylar Babil kralının halkına verdiği davetlerde gerçekleşiyor. Çünkü kralın daveti üzerine, insanlar havuzun bulunduğu yerde bir araya geliyorlar. İçmek için, havuzdan şarap alacaklar. Havuza daldırılan kaplara daha önce o kapta boşaltılmış olan şaraptan başkası dolmuyor. Yani birinin havuza boşalttığı şarap başkasına ait olana karışmıyor, çünkü şarabın her bir bölümü hangi maşrapanın çağrısına uyacağını bilmektedir. Havuzun tıslımı da burada işte. Herkesin birbiri üzerine dökülerek karışım haline gelmiş şarabıyla dolduktan

sonra, ayrışmayı sağlaması ve istediği zaman herkese kendi şarabını vermesi, Babil şehrindeki havuzların bir tılsımdır.

Bu durum bana, değişik düşüncelerin toplum ve insanlık içinde bir havuz teşkil ettiğinin, dalgalar oluşturup durulduğu ve harmanlandığıнын, bir görüş oluşturmak üzere herhangi bir kimse havuza daldığı takdirde düşüncelerin karışımında sadece kendisine ait olana yakınlaşabildiğinin, hiç kimsenin kendi öz düşüncesinden başkasını alamadığıнын sembolik bir anlatımı gibi göründü. Herkesin inancı kendine, düşüncesi de öyle. Böyle bir sonuçta tılsım yok. Ama ortada açıklanabilir bir durum var. Bir insanın en kritik zamanda ihtiyaç duyacağı, can havliyle sarılacağı düşünce kendi öz düşüncesi olabilir; başkası değil. Eşikteki alternatifsiz tercih, kişinin öz tercihidir. İnsanın kazanılmış sıfatları değişebilir, varlığın devamı için kimi zaman gereklidir bu. Değişim, biçimlerin başkalaşmasından ibaret kalabilir. İnsanın zatî nitelikleri değişmez, bu nitelikler biçimsel değişmeyi de kabul etmezler. Çünkü zatî nitelikler varoluşunda bir biçim almış, öyle kalmıştır; biçimleriyle vardır. Herhangi, kritik bir durumda insana ait zatî nitelik, kabul etmiş olduğu biçimle yüze ve öne çıkar; geçici, başkasına ve döneme ait sıfatlar girmez araya. Şayet biçimde bir değişim olmuşsa bu bize, biçimin arkasındaki niteliğin de başkalaştığını gösterir. Babil'deki havuzun tılsımı, içine boca edilen şarapları karışım halinde muhafaza ettiği halde, dileyen kişinin şarabını başkalarınınkinden ayırarak maşrapasına konulmasını sağlıyordu. Düşüncemizde tılsım aramıyoruz ama benzeri bir durumun varlığını görüyoruz orada. İmgelem dünyamızı oluşturan ve besleyen düşünceler, en karmaşık durumlarda bile seçilerek tercih şıkkı haline geliyor; Babil'deki havuzdan miras olarak elden ele geçen bir tılsımdan yardım almış gibi, herkesin kendisine ait olan düşünce, büyük ve ürkütücü bir karmaşanın içinden sıyrılıp çıkıyor ve sahibine ulaşıyor. Düşüncelerin havuzu ölçülemez çeşitlilikte bir karışım ile dopdolu ve isteyen herkese, kendi hissesini ayırarak verebilecek nitelikte.

Düzyazımın dünyası, düşünceler havuzudur. İyi, doğru, sahih ya da kötü, yanlış, sahte; her nitelikteki düşünce bir arada kaynaşarak havuzu doldurmuş bulunuyor. Bu havuzun toplu bir birlik olarak dikkate alındığı dönemler vardır. Dikkatin en yoğun olduğu dönemler, hayat-memat meselesinin ortada dolaştığı ve buna bağlı olarak “biz” duygusunun kabardığı dönemlerdir. Böyle bir dönemin örneğini yakın tarihlerde yaşayarak görmüşüzdür. Millî Mücadele adı ile tarihe geçen kısa zaman diliminin öncesinde ve sonrasında, toplumumuzun geçmişteki tecrübeleri üzerine yapılan çalışmalar yoğunluk kazandı. Geçmişin aydınlatılması amacıyla yola çıkılmış olsa da ortaya konulan sonuçlar, çoğunlukla geleceğe yönelik görüşler ve teklifler getirmekteydi. Bu çalışmaların hemen hepsinin temel amaçlarından biri ise, o günlerde içinde bulunulan durumu aydınlatmak idi aslında.

Düşünceler havuzu doldu. Gördük ki; Batıcı, gelenekçi, yerleşik değerlere saygılı kalmış ya da ondan nefret etmiş, Avrupa'ya açılma yolunda sınır tanımış ya da tanımamış, özetle türlü siyasal ve toplumsal eğilimlerin içinde yer alan herkes, fokur fokur kaynayan düşünceler havuzundan kendisine ait olana sahip çıkıyor. Sonunda şunu da anladık ki; herkes, istihkakı kadarına sahip olabiliyor. Bir düşünceye, bir inanca sahip çıkmanın derecesi, kişinin hak ettiği kadarıyla sınırlı kalıyor. Kişi, fazlasını taşıyamıyor. İnsan, doğru yolda olmakla, o yolda ortaya konmuş verimlerin hepsine mirasçı olamıyor. Teorik olarak, bir alana yatkınlığı başkalarının ortaklaşa kabulü halinde bulunan bir kişi için, o alandaki birikimleri sahiplenmek ve bütün mirasa konmak bir hak gibi görülse bile, kişi, hissesine düşen *fiilî çalışmasıyla hak ettiği miktarı* aşamıyor. Alamıyor, alsa taşıyamıyor, taşısa yakıştıramıyor, içselleştirip sindiremiyor. Yani insan ektiğini biçiyor. Güneş ışığı herkesin faydalanmasına açıktır. Fakat ondan elde edilecek hisse, ışığa ne kadar yakın, karanlığa ne kadar uzak olduğunuza bağlıdır. İçinde bulunduğunuz gölgenin koyuluk derecesi gün ışığından alacağınız hisseyi belirliyor.

Düşünceler havuzunun dikkate alınması ve hassasiyetlerin konusu olması, insanın merkeze alındığı dönemlerin özelliğidir. Böyle dönemlerde, art arda gelen kuşaklar, düşünülenlerin, yazılanların, ortaya konulanların önemine eğilir, işe yararlık derecesine bakar. Kaygı herkese aittir. Kurumlara biçim veren de merkezinde insanın durduğu kaygılardır.

Çağımızın “Kurumlar”ı kurum olarak işleyişlerinin merkeze alındığı bir yapılanmaya sahip. Bu işleyiş ise, insani kaygılara yakın durmuyor, yaklaşımaya istekli de görünmüyor. Kurumlar, insani kaygıların bir kısmını gerekçe göstererek, insana ilişkin sorunlara çözümler üretmek amacıyla oluşturuldu. Ama, zaman içinde, insandan uzak bir mekanizmaya dönüştü. Bunun bir nedeni, bürokrasinin kollarını toplumun uç noktalarına kadar uzatmasıdır. Kimi zaman bir kurumun dağılıp gitmesini önlemekten başka bir işe yaramayan bu mekanizmayı ayakta tutmak da biricik hedef haline geldi. Bunun sonucu olarak; örneğın, bağımsız yazarların verimlerinde temsilini bulan düşünceler havuzunun önemine eğilmek yerine, kurum yetkililerinin raporlarından devşirilmiş veriler toplamına itibar ediliyor. Dikkat merkezi olarak, bu toplam ve rapor sonuçları öne çıkarılıyor. Bu çerçevede gösterilen kurumların adına da şimdilerde, “think tank” diyorlar. Bilim adamlarının bu çatı altında yaptığı çalışmalar büsbütün faydacı bir zeminde toplanmakta. Kurumların varlığı onlar için faydalı olanı istiyor ama bunun insani amaçları gerçekleştirme yolundaki işe yararlık ölçütü kimseyi tatmin etmiyor. Düşünce ve edebiyat dünyasından gelen, yaşantıya dayalı ve yaşanmışlıkların beslediğı verimler ise “think tank”ların egemenlik alanının gittikçe arttığı bir dünyada, ya esamisi okunmaz oluyor ya da faydasız eğlence kabilinden sayılıyor. Tabii ki kurumları merkeze alan işleyiş gerektiriyor bunu. Gerçekte, serbest düşünce alanındaki hareketlenmeyle ortaya çıkan görüşler öneminden bir şey kaybetmiş değil. Makul insanın zihinsel verimleri, insana insanlığını hatırlatıyor ve ona duyulan saygı gün geçtikçe artıyor.

“YOK” DEMENİN ESRARI

“Yok” demek bir delile dayanmak zorunluluğunu ortadan kaldırıyor. Ya da müzakere halindeki bir toplulukta dinleyici konumundaki kişiler, ispat mükellefiyetini “yok” diyenden beklemiyor. “Yok” demek, diyecek sözü olmayan birinin, işin içinden sıyrılmak için kurnazlıkla başvurduğu bir taktik olabilir pekâlâ.

İnsan psikolojisinin, bunu doğal karşılamamıza yol açan bir niteliği olmalı.

Örneğin, bir kişi “Osmanlılarda ilim yoktur” diye kestirip atsa, zihniniz “var” diyenden bir açıklama bekliyor; “yok” diyenden değil. “Yok” diyene belki kızılıyorsunuz ama sizi rahatsız eden, onun birdenbire üste çıkan ve yükü başkalarının üstüne atan tavrıdır, aslında. Delil eksikliği değil. Bilgi yetersizliği değil. Onun bilgisizliği sizi ilgilendirmiyor, işin içinden kolayca sıyrılmamasını mazur gösteren bir tutumu doğal biçimde üstlenebilmesi rahatsız ediyor sizi. Belki de kıskanıyorsunuz. “Bu kadar emin ve rahat olmayı nasıl içine sindiriyor” diye düşünölyorsunuz. Yani bir bakıma, onun bu meseledeki rahatlığını gizliden gizliye kıskanan, siz oluyorsunuz.

Bir kişi kalkıp “Günümüzde şiir yoktur” şeklinde bir beyanda bulunsa, esrarengiz bir içgüdüyle “var” diyene ya da öyle demesi beklenen birine yönelirsiniz. “Yok” diyen hiçbir şey ispatlamak zorunda değil. Açıklama yapmak ve ispat yükü, “var”

diyenin boynundadır. Bilinmez bir el sizi o tarafa y6neltir. “Yok” diyen, “yok” dedi diye ve dediği anda, “var” diyen ya da “var” demesi beklenenler y6k6ml6l6k altına giriyor. Sizin zihniniz onları y6k6ml6l6k altında arıyor. H6lbuki bu tablonun oluşmasında, “var” diyenin hi7bir dahli olmamıştır. O hi7bir Őeye karışmamıştır. Durduk yerde bir a7ıklamaya girişmemiştir. M6zakerenin dışında kalmıştır. Ama 6teki “yok” dediği anda, zihniniz “var” diyene y6neliyor. Hi7 dahlinin olmadığı bir tabloda, “var” diyenden bir a7ıklama bekliyorsunuz. Durup dururken “var” deme durumunda oluşuna dair bir gerek7e s6ylemesini bekliyorsunuz.

İnsan psikolojisinin bir niteliği, sizi bu noktaya getirmiş olmalı.

“Yok” diyen, zihnimizin i7 i7e olduğu bu nitelikten a7ık7a yararlanıyor. Nasıl mı? Hi7 bilmediği bir sahada “yok” diyerek yapıyor bunu. Şiir konusunda olduğu gibi, hi7 etkilenmediği bir dalga karşısında, hi7 hissetmediği bir hava hakkında, “yok” diye-biliyor.

Demek ki, bilgi sahibi olmayan ve hissetmeyen bir kişi, bilgi ve his sahibi insanlara mahsus bir hakka sahip 7ıkmayı kendisi i7in bir hak olarak g6rebilmektedir. Bunu Őuradan anlarsınız ki; “var” diyenin b6t6n hatırasını ortaya d6kseniz, “yok” deme hakkını elden bırakmıyor bu kişi. Hi7bir gerek7e o “yok”u “var”a d6n6řt6remiyor. Fazladan her a7ıklama “Bunu da kabul edemem” tavrında eriyip gidiyor. “Bunu anlamıyorum” demiyor, “Bunu hissedemiyorum” demiyor, “Kabul edemem, yok” diyor.

Varoluğu başlangıcına irca ederek d6ř6nelim bir an i7in: Yokluk sabit bir durumdur, varlık değişken. Yokluk, “yokluk olarak” bulunduğu hal 6zere kalır; değişim, başkalaşma ve hareket varolana ilişkin niteliklerdir. Hi7bir delile sahip olmadığı halde, “yok” diyenin, sırtını kesinliğe dayamış gibi durabilmesi evrenin dokusundaki bu nitelikten ileri gelse gerek. Kabule yanaşmadığı ve hissedemediği bir Şey karşısında “Yok” diyen kişinin

aslında kendisi, “yok hükmünde” olmasın! İşte akıl yürütmeyi gerektiren, felsefi bir soru.

Çağımızdaki politika bilimlerinin laboratuvarında, “Hayır demeden hayır diyebilmek” için çeşitli usuller geliştirilmiştir. Bu usuller, diplomaside nezaketin elden bırakılmadığı ifade biçimleri bağlamında ortaya çıkar. Aslında bu ifade biçimine başvuranlar, karşısındaki “var”lardan hareket ettiğinin bilincindedir. Diplomasideki ifade usulleriyle yapılan, bir kısım “var”ları başka açılardan görmeye çalışmaktır, “yok” demekten ziyade. Bu anlamda başka açıdan görmek, başka açıdan göstermekle aynı kapıya çıkar. Politikacıların günlük dilinde ise, özünde önemli olan bu tutumun vurdumduymazlığa ve densizliğe dönüştüğü bilinen bir gerçek.

“Yok” kelimesini kullanmadan muhatabın zihninin önüne duvar örme usulleri bu yollardan geçerek, gündelik yaşantımızdaki normal davranış biçimleri arasına da girmiş bulunuyor. Böylelikle, eski çağlardaki toplumsal tavırlarımızdan, karşısındakini incitmek istemeyen çelebi insanların nazikâne davranışı hırsızlanmış ve başka bir istikamete sokulmuş olmaktadır. Yüce ve övgüye layık bir davranış biçiminin yerine, çalntı malların değiş-tokuş edilmesine benzer biçimde, sözün alışveriş devresini çalntı tavırlar doldurur olmuştur.

“Yok” deme halinin esrarengiz bir kalesi var. “Yok” diyen o kaleye sığınır. Kendisini zırh içinde ve emniyette hisseder. Eğer his sahibi olmayan ve bilmezliğinden dolayı “yok” diyen biri (ve bu sıfatının farkında ise) zırhının arkasında dokunulmazlığın keyfini tadar.

Bilgiyle, konumuyla zor ulaşılır bir yerde bulunanlar, bu kelimeyi seçerek ve nadiren kullanmışlardır. Kullandıklarında da gerçek bir duruma işaret etmişlerdir. Onların “yok” dediği aslında yoktur. Hatta o anlamda, “yok” demediklerini, bu kelimeyi hiç kullanmadıklarını bile söylemek mümkün. Çünkü bu nitelikleri taşıyan bir zatla muhatap olanlar belli mesafeleri zaten

aşmıştır. Onunla konuşabilenler “Konuşabilir bir gönül ve kafa yakınlığına” zaten sahip demektir. Bu durumda ise, ağızdan çıkması gereken “yok” kelimesi, duvar örmeye hiçbir biçimde hizmet etmez. İletişimin kopuk kalmasına yaramaz. İletişim kopukluğu, zaten iki tarafın da muradı değildir. “Yok” kelimesi de olsa olsa bir “var”ı gösterir.

Ne dersiniz?

Anlamadığı, hissetmediği sahalarda “yok” diyerek gezmenin keyfini çıkarmaya teşne birisi, aslında kendisi “yok hükmünde” olmasın?

“YOK”UN ESRARENGİZ VARLIğI

Bazı varlıkların sadece hayâlde yer tutması hiçten ibaret sayılır; onlar elle tutulur biçimde bulunmalıdır. Nesnelere böyle. Nesnelere en, boy, derinlik gibi gerçekleşmiş ölçüleri ne kadar ise buna bakarak hüküm veririz. Onlara daha fazla değer biçmez; bu dünyada, ölçüleri kadar yer tuttuğunu biliriz.

Düşünceler karşısındaki tutumumuz aynı değil. Gerçekleşmeyen düşünceleri, gerçeklik kazanmadan önce toplumsal yaşamın aynasından yansımayan, işe ve enerjiye dönüşmeyen, sevince ve kedere katılmayan düşünceleri, salt bu nedenlerle “yok hükmünde” sayamayız. İnsanlar arasında taraftar bulamadığı için ışımayan ve bu nedenle yok hükmünde sayılan düşüncelerden bazılarının ise değer ifade ettiğini düşünür, o değere ulaşmak gerektiğine inanırız. Demek ki; düşüncenin bilinen dünyasında “yok” olan ama kendine bir varlık teşkil eden, böylece “var” sayılması gerektiğini bize bir biçimde duyuran fikirler var. Şekillenmiş fikir, ona bağlı uygulamanın yürürlüğe girmediği halde de vardır. Çünkü bir fikrin kökünde bulunan kavramlar ve o kavramların oluşmasına yol açan duygular, insanın içsel yaşamında yok olmaz. Düşünceler havuzunda yerli yerince bulunmaması, hayâlde ve sadece hayâlin sahibinin bildiği bir yerde olması, bir fikrin yok sayılmasını gerektirmez.

Soyut değerler boş hayâlleri dolu duruma getirmek için icat edilmiş değillerdir. Onlar, insan davranışlarını ölçmeye kalktığı-

mız zaman, kendisine ihtiyaç duyduğumuz ve kolaylıkla elde tutmamıza yarayacağı bir biçime girmemiş özlerdir. Ölçü birimi olarak işe yaramaları için, soyut değerlerin bir biçime girmiş olmaları gerekir. Biçim, onların duyular vasıtasıyla algılanmasını sağlar. Soyut değerleri boş hayâlden ibaret sanarak gerçekliklerin toplamı olan dünyada soyut değerlere tanınacak bir yer bulunmadığını düşünenlerin, şekilciliğe bağlanması ilginç bir durumdur. Varlıkların dünyasında maddeden başkasını tanımamak, şekille bağlanmayı haklı gösterdiği gibi, düşünebilmek için, önceden var olan bir şekli el altında bulmayı zorunlu sayanlar, “soyut yücelikler” e şekil verme becerisini adım adım unutuyor.

Türkiye, manevi hayatımızın batağa dönüştüğü ölçüde, bir tür şekilciliğin oltasına takılmış durumda. Bu ülkede, boş hayâller yanında, arkası ve esası olmayan şekillerin paylaşılması için de mücadele veriliyor.

Örneğin, bireysel anlamda ahlaki sorumluluk ya kitaplarda yazılı ülkülerden ibaret sayılıyor ya da ahlaki sorumluluğun gereğinin yerine getirilmesini herkes “başkalarından bekliyor”. Ahlak’ın ve ahlaki sorumluluğun hakikatine dair inanç kaybolmuş değil; ancak bunun gerçeklikteki halini herkes bir başkasının sergilemesini bekliyor, seyircisi ve takdir edeni olmayı yeğliyor sadece. Bu bile bir aşamadır; çünkü insani değer karşısında duyulan saygının kaybolmadığını gösterir. Bu saygı, değerlere duyulan inancın bir yansımasıdır. İnsani değerlerin varlığı ve görünürlüğü karşısında aldırmaızlığın güç kazandığına bakarsak; bu kadarının bile ne kadar değerli olduğunu biliriz.

Bu söylediğimizden şuraya geliyoruz: Bazı kavramların varlığını soyut biçimde sürdürüyor, bazı insani değerlerin sadece hayâlde yer tutuyor olması bile bir aşamadır. İnsani değerler, dünyada ve gerçek yaşamda kesintili olarak ve zaman zaman görünse bile, hayâlde kesintisiz yer almalıdır. Adalet, merhamet, iyilik, dürüstlük, diğerkâmlık vb. insan ilişkilerindeki sıcaklığın korunmasına yarayan duyguların hayâldeki yerinin kesintiye

uğramaması gerekir. Bu ve benzeri duygular günlük yaşamın karmaşasına boğulup “yok hükmünde” sayılsa dahi, hayllerin hazinesinden çekip gitmiş olmamaları halinde, esrarengiz varlıklar olmaya devam ederler. Soyut gerçekler, görünür olmak, bunun için de bir biçime girmek ihtiyacındadır; en kötüsü bir değerin hayâlden de silinip gitmiş olmasıdır.

Türkiye, en az on kuşaktan beri “geçiş dönemi”ni yaşayan insanların vatanı. Her kuşaktan insan yaşadığı gençlik günlerine bakarak, “Kendimi bildim bileli geçiş dönemindeyiz” demekte haklı olabilir. Bu durumun adı çoğu zaman, üçüncü dünya ülkelere tahsis edilmiş bir deyimle, “ilerleme” oluyor. Öyle ya; ilerleme yolunda zorluklara katlanmak gerekmekte. Yelkenlerin şiştiği yeniyetmelik günlerini dolduran ilerleme propagandası, “geçiş dönemi”ne ilişkin bireysel sarsıntıları atlatmaya yarıyor. Böylece silinmeyip yaşaması ya da şimdiye kadar kazanılmış olması gereken kimi değerlerin “yok hükmünde” olmasına geçerli bir mazeret bulunmuş oluyor. İtiraf etmekte zorlanılsa ve sözü geçtiği zaman top taca atılsa bile, “geçiş dönemi”yle, bir sreden beri “yozlaşma süreci”nin kast edildiği bilinmekte.

Adalet, iyilik, merhamet azalmış, bunların tam tersini barındıran kabalık yaygınlaşmış, devletin ve kurumların işleyişine sızılmış olabilir. İlerlemenin göstergesi olan değerlerin tanınması ve kazanılması daha ileri bir aşamaya geçmede ilk adımdır, buna şüphe yok; ancak kazanımlara eşit derecede bir yozlaşma bu sürece eşlik ettiği takdirde, ilerlemeyi sağlayan değerlerin bu niteliklerini daha sonra da koruyacaklarını kimse temin edemez. Soyut değerler, haylimizde var olduğu sürece, kötü işleyişi tersine çevirmek imknı vardır. Soyut değerler somutlaştığı ölçüde iyi bir işleyiş gündeme gelebilir, yaşamda yer verilen her değer gerçeklik kazanmasıyla bir biçime girer, bu da değerin somutlaşması demektir.

Ya soyut değerler gerçeklikten büsbütün kopuk sayılır ve gerçek yaşamdaki boş hayâl trnleriyle bir tutulursa! O takdir-

de ölkü, safdilleri avlayıp bir arada tutmaya yarayan bir tuzak muamelesi görür. Yalnız insanlarına değil, kendisine de gelecek arayan bir ölkede, üstelik o ölkenin kurumları, insanlara yaşamaya değer bir gelecek vâdetmez hale gelmişse, ölkülerine sahip çıkmak ve soyut değerlerin önündeki boş hayâl tuzaklarını kaldırmak, insanların kendisine düşüyor.